

BETHLENFALVY ÁDÁM

SZÍNHÁZI NEVELÉSI PROGRAMOK - NEMZETKÖZI KITEKINTÉS

BEVEZETŐ

A magyarországi színházi nevelés és színházpedagógia a hazai színházi élet kiemelkedően gazdag területe. Sok és sokféle programmal találkozhat hazánkban az ember, ennek a sokszínűségnek egy lenyomata a 2013-ban megjelent *Színházi nevelési programok kézikönyve*, amely átfogó képet nyújt az akkor Magyarországon folytatott 172 különböző programról.

Jogos a folyton felmerülő kérdés, hogy ez a burjánzó terület miként értelmezhető nemzetközi összehasonlításban, mennyivel van nálunk több, mennyire más az, ami nálunk van, kikkel lenne érdemes együttműködni, stb. Azért is releváns a kérdés, mert Magyarországon többféle hagyomány található, mondhatnánk azt is, hogy különböző nemzetközi irányok olvasztótégelye vagyunk¹. Gyakran a magyar társulatok, szervezetek nemzetközi munkáján keresztül kaphatunk betekintést egy-egy ország vagy legalábbis annak egy társulata tevékenységébe, azonban nem nagyon van lehetőség átfogó képet kapni arról, hogy mi történik a nemzetközi porondon. Ezen a hiányosságon próbál ez a tanulmány változtatni.

Kutatásunk², mint ahogy jelen könyv és az azt megelőző egyeztetési folyamat, a színházi nevelési / színházpedagógiai programokra³ korlátozódik. Ennek nem az az oka, hogy nem tartjuk a színházi nevelés, a színházpedagógia más területeit értékesnek. A színház és a nevelés kapcsolódásának rendkívül széles spektruma miatt gondoltuk fontosnak, hogy kézzelfoghatóvá szűkítsük a kutatott területet. Az adatgyűjtés az általános helyzetfelmérés mellett a terminológia, a minőségbiztosítás/minősítés és a stratégiaalkotás területeire tért ki kiemelten, hogy ezzel is segítse a Magyarországon ezen a területen folyó – és a jelen projektben is előtérbe helyezett – munkát.

¹ Erről részletesebben lásd a *Színházi nevelési programok kézikönyvének* (Cziboly és Bethlenfalvy, 2013) az irányzatok szerinti kategorizálásról szóló részét (p. 362-370.).

² Ezúton is köszönöm Cziboly Ádám kollégám kitartó segítségét a nemzetközi források felkutatásában, a kérdőív véleményezésében. Köszönet a szakmai tanácsokért!

³ A kutatás kezdetén a *Színházi nevelési programok kézikönyvének* meghatározását vettük alapul a fogalom, és a kutatni kívánt terület meghatározásánál. (A teljes könyv ingyenesen letölthető a következő címen: http://www.szin hazineveles.hu/wp-content/uploads/2017/06/szin hazi_neveles_i_kezikonyv.pdf). Jelen egyeztetési folyamat során a Terminológia munkacsoport a 2013-ban javasolt definíciót pontosította, illetve a gyűjtőfogalmat átmeneti jelleggel „színházi nevelési / színházpedagógiai program”-ra módosította, de a módosított definíció is viszonylag pontosan lefedi a jelen kutatásba vont programok körét.

Fontos leszögezni azonban, hogy különösen ahhoz képest, hogy mekkora fába vágtuk a fejszénket, meglehetősen szűkös eszközök álltak rendelkezésünkre. Így ez a tanulmány azt tudja vállalni, hogy a kutatás során gyűjtött anyagok alapján kirajzoljon egy képet. Az, hogy egy-egy országról nem sikerült információt szereznünk, inkább csak jelzésszerű, nem feltétlenül jelenti azt, hogy ott biztosan nincs színházi nevelési / színházpedagógiai program. A tanulmányt kiindulási pontként hasznos értelmezni, érdemes tovább kutatni, ha valamelyik ország vagy program felkeltette az Olvasó érdeklődését.

A tanulmány a bevezető után a kutatás módszertanára és a gyűjtött adatokra tér ki. Ezt követi az országokra bontott elemzés, először az európai országokról írunk alfabetikus sorrendben, majd ezt követik a távolabbi kontinensek, néhány kiemelt helyszínnel.

MÓDSZERTAN

Kutatásunk a színházi nevelési / színházpedagógiai programokra fókuszált első-sorban. Angolul a viszonylag általános *educational theatre* kifejezést használtuk, de annak érdekében, hogy teljesen egyértelmű legyen a kifejezés definíciója, egy öt pontos meghatározást mellékelünk a fogalom mellé, amely a *Színházi nevelési programok kézikönyvének* definíciója volt:⁴

„A színházi nevelési program tág műfajába sorolható minden olyan tevékenység, amely együttesen megfelel az alábbi öt kritérium mindegyikének:

1. elsődlegesen a köznevelésben érintettek számára készült,
2. színházi-, bábszínházi- vagy táncszínházi előadás vagy jelenetsor van benne,
3. pedagógiai célja van az alkotóknak,
4. a résztvevők a program során annak menetét érdemben befolyásoló, vagy az abban történetekre érdemben reflektáló interakciókban vehetnek részt,
5. repertoárszerűen többször, minden alkalommal különböző csoportoknak játszott program; minden program egyszeri alkalom, az alkalomhoz kapcsolódva elő- és utókövetés lehetséges”. (Cziboly és Bethlenfalvy, p. 326)

⁴ A kutatás megelőzte, ill. előkészítette a Terminológia munkacsoport javaslatait, ezért is használtuk a 2013-as definíciót. Mint fentebb is jeleztük, jelen egyeztetési folyamat során a Terminológia munkacsoport a 2013-ban javasolt definíciót pontosította, illetve a gyűjtőfogalmat átmeneti jelleggel „színházi nevelési / színházpedagógiai program”-ra módosította, de a módosított definíció is viszonylag pontosan lefedi a jelen kutatásba vont programok körét.

A kutatás adatgyűjtésének központi módja a mellékletben megtalálható angol nyelvű kérdőív volt, amit egyrészt egy meghatározott szakértői körnek küldtünk ki, másrészt ezen szakértők segítségét kértük abban, hogy hazájukban a területet jól ismerőeknek is továbbítsák. Az alap szakértői kört az InSite Drama⁵ nemzetközi kapcsolatrendszere adta, emellett nagy segítséget jelentett, hogy magyarországi kollégáink kiküldték a kérdőívet az ASSITEJ és az IDEA Europe hálózatába is⁶. Emellett megosztottuk a kérdőívet drámapedagógiai és színházi nevelési témájú Facebook csoportokban is. Ezenkívül próbálkoztunk még hirdetéssel egy szűken meghatározott célcsoport felé a Facebookon is, hogy esetleg új kapcsolatokat, szervezeteket fedezzünk fel olyan országokban, amelyekről nem igazán volt eddig ismeretünk, ez az adatgyűjtési módszer azonban nem volt igazán sikeresnek mondható.

A kérdőívet összesen 69-en töltötték ki, 35 országról szolgáltatott adatot azalatt a bő 5 hét alatt, amíg a kérdőív elérhető volt 2017 március-áprilisban. Mivel az adat-szolgáltatók nagyon eltérő mélységben, és sokféle szakmai nézőpontból válaszoltak a kérdésekre, ezért az információkat internetes másodlagos kutatással próbáltuk minden esetben leellenőrizni, kiegészíteni.

E mellett használtunk további forrásokat is. Néhány szakkönyv, kiadvány, illetve nemzetközi kitekintést tartalmazó folyóirat, ország bemutató kínál még információt a helyzetről. Ezekre a megfelelő pontokon hivatkozni fogunk. Mivel az adatgyűjtés nem megfigyelésre vagy helyben folytatott kutatásra épül, hanem különböző formájú beszámolókra, ezért kérjük az Olvasót, hogy ennek figyelembe vételével olvassa az eredményeket.

A tanulmány kontinensenkénti bontásban mutatja be a nemzetközi helyzetet. A legrészletesebben az európai állapotokat szeretnénk bemutatni, itt alfabetikus sorrendben haladva, országonként igyekszünk beszámolni arról, hogy a meglévő információk alapján milyen kép rajzolódik ki a színházi nevelési / színházpedagógiai programokról. Vannak olyan országok, amelyekről egyáltalán nem sikerült információt szereznünk (elképzeltető, hogy itt egyáltalán nincsenek színházi nevelési / színházpedagógiai programok – de az is lehet, hogy csak nem sikerült eljutnunk a megfelelő szakértőkhöz). Európa után sorra vesszük a kontinenseket, de itt csak egy-egy példát kiemelve igyekszünk átfogóbb képet kínálni.

A tanulmányban végig megkülönböztetjük a színházi nevelési / színházpedagógiai programok és a tágabb színházi nevelés és színházpedagógia területét. A kutatás fókuszában álló programokra alkalmanként csak „színházi nevelési programként” vagy „színházpedagógiai programként” hivatkozunk, a tágabb területre pedig alkalmanként csak „színházi nevelésként” vagy „színházpedagógiaként” – ennek oka az

⁵ www.insite-drama.eu

⁶ Külön köszönt Németh Edinának és Gyevi-Bíró Eszternek a segítségért!

is, hogy bizonyos országokban csak egyiket vagy másikat használják ezek közül. A komplex színházi nevelési előadásra gyakran TIE-ként hivatkozunk, illetve használjuk még a fórum színház, playback színház és egyéb ismertebb meghatározásokat. Amennyiben nincs külön jelezve, ezeknél a kifejezéseknél a *Színházi nevelési programok kézikönyvének* szöszedetében található meghatározások szerint használjuk a kifejezéseket. A kutatás kitért arra is, hogy van-e minőségbiztosítási rendszer vagy kidolgozott stratégia a színházi nevelési programok területén a különböző országokban. Mivel kevés országban tudunk ilyenről, ezért csak ott számolunk be róluk, ahol van tudomásunk ilyen rendszerekről. Azoknál az országoknál, ahol nem számolunk be róla, ott értelemszerűen nincs információnk arról, hogy lenne stratégia vagy minőségbiztosítási rendszer.

Ahol tudjuk, ott internetes linkekkel segítjük a további tájékozódást. A tanulmány utolsó módosításának idején (2017. június) az össze link működött, de elképzelhető, hogy idővel elvesztik érvényességüket.

EURÓPA

1. Albánia

Kevés információhoz sikerült hozzájutnunk az albán színházi nevelési szcénával kapcsolatban. Roger Wooster (2016) könyvében beszámol a *Qendra e Hulumtimt Progresiv (Progresszív Kísérleti Központ)* nevű nonprofit szervezetről, amely 2012-ben létrehozott egy *Ezüst szalag* című komplex színházi nevelési előadást. A központ vezetője a korábban a velszi *Theatr Powys*-nál dolgozott Shkelzen Berisha, aki az ott szerzett tapasztalatai alapján hozta létre a központot és a programot. Mellette még Sona Kapidani szokott időszakosan színházi nevelési programokat vezetni a források szerint.

Wooster beszámolójából kiderül, hogy bár hivatalos körökben lelkesen fogadták a kezdeményezést, mégsem kapott érdemi segítséget, illetve, egyedülálló kuriózumként létezett. A legfrissebb információk szerint támogatás hiányában a szervezet felfüggesztette működését.

2. Ausztria

Több forrásra támaszkodva állíthatjuk, hogy Ausztriában vannak mind az öt pontot együttesen megvalósító színházpedagógiai programok. Például a grazi Schauspielhaus és a TaO! kínál előadásokhoz kapcsolódó felkészítő workshopokat. Nem a színház teljes repertoárjára terjed ki a kínálat, hanem annak egy részére. Egy másik színház, az InterACT elsősorban az elnyomottak színházának módszertanára épülő fórum- és törvényhozó színházi előadásokat hoz létre és tart repertoáron, amelyet középiskolás közönségnek is játszanak.

A tágabban értelmezett színházpedagógia területén gazdag a kínálat, számos klubszerű programot kínálnak a színházak, például a bécsi Burgtheater is. Ebben az esetben a témák is változatosak, illetve van, hogy egy-egy alkalmat hirdetnek meg, de kínálnak akár több hónapon átívelő programot is. A területen a források szűkössége, illetve az iskolák rugalmatlansága okozza a problémát – mondják a válaszadók.

Fontos jelzés, hogy színházpedagógiai képzés legalább három nagyobb egyetemen van, és rendszeresen szerveznek szakmai programokat, konferenciákat a területet átfogó szakmai szervezetek, mint az ÖVB és az IDEA Austria.

Bár több válaszadó is azt állította, hogy elfogadott **terminológia** van, érdekes módon nem ugyanazokat a kifejezéseket használták. Valószínűsíthető egy viszonylag elfogadott terminológia, ebből következik most néhány kulcskifejezés.

Gyakran „*Spielclubs*”-nak nevezik azokat a programokat, amelyek inkább a közösségi együttlétre (akár több generáció számára) koncentrálnak, míg inkább „*Bürgertheater*”-nek azokat, amelyek színházi/színészi képzést kínálnak.

„*Klassenzimmertheater*”-nek nevezik az osztályteremben, annak az eredeti funkcióit használó előadást, amelyhez nem feltétlenül kapcsolódik interakció (magyarul osztályterem-színház).

„*Werkstattwoche*”-nak hívják, amikor egy drámatanár vagy színházi szakember egy hétig dolgozik egy témán egy osztállyal, majd valamilyen módon prezentálják a munkájukat.

A **minőségbiztosításra** nincs átfogó rendszer, bizonyos intézmények esetében önálló kezdeményezés keretén belül működik.

Stratégiaalkotásra, hálózat működtetésére csak az Oktatási Minisztérium által működtetett iskolák színházpedagógusaival, színházi szakembereivel kapcsolatban volt kísérlet (<http://www.bag-tis.at/>).

Országos szakmai szervezet: ÖVB - <http://oebvtheater.at/>

Burgtheater, Bécs <http://www.burgtheater.at>

InterACT, Graz <http://interact-online.org/interact>

TaO!-Theater am Ortweinplatz, Graz <http://tao-graz.at/>

Schauspielhaus Graz <http://www.schauspielhaus-graz.com/vermittlung/aktuelles/>

3. Belgium

Vatai Éva 2000-es beszámolójából úgy tűnik, hogy van Belgiumban olyan színház, ami kifejezetten színházpedagógiai programokat kínál fiataloknak. Sok más workshop mellett nem idegenkednek a *Montagne Magique* szakemberei attól, hogy konkrét előadások után annak tartalmáról vagy formáiról beszélgetést, foglalkozást vezessenek vagy éppenséggel valamilyen előkészítő programot csináljanak hozzá.

Amúgy elsősorban a színházak és iskolák partnerségén alapuló francia modellel lehet leggyakrabban találkozni az országban, erről kicsit hosszabban franciaországi beszámolónknál írunk.

Montagne Magique <https://lamontagnemagique.be/>

4. Bosznia-Hercegovina

A Dél-szláv háborút követően számos brit színházi nevelési szakember dolgozott hosszabb ideig Mostarban a Sead Dulic vezette *Bosanski centar za dramski odgojban* (angolul: Bosnian Centre for Drama Education). Ennek a szervezetnek a *Mostar Youth Theatre* adott otthont, amelyet szintén Dulic vezetett. Létrehoztak egyebek mellett komplex színházi nevelési előadásokat (TIE) is. Később a klasszikus színjátszó tevékenység és az iskolai workshopok mellett leginkább a fórum színházi tevékenységet folytatta a csoport, sokszor hátrányos helyzetű közösségekben, gyakran fiatalokkal, gyerekekkel. 2011-ben a városvezetés mindenféle gazdasági indokokra hivatkozva eltávolította Dulicot a *Mostar Youth Theatre* éléről, aki kollégáival létrehozta a *Mostar Youth Theatre 1974* nevű szervezetet. Jelen kutatás idején friss információt nem sikerült szereznünk a boszniai színházi nevelési helyzetről. A fő nehézség ezen a területen is kiszolgáltatottság, mind gazdasági, mind politikai szinten.

Mostarski Teatar Mladih 1974 <https://www.facebook.com/Mostarski-teatar-mladih-1974-172583536161307/>

5. Bulgária

Bulgáriából két különböző irányultságú színházi nevelési programokat készítő színházról van információnk. Az egyik irányt a *Theatre Tsvete* képviseli, amely fórumszínházi előadásokat játszik 150-300 fős iskolai csoportoknak egy-másfél órában, különböző társadalmi problémákat vizsgálva. A társulatnak emellett gyermek- és ifjúsági-színházi repertoárja is van. A másik irányt az *Obrazovatelyn teatar*

(образователен театър) képviseli. A Suny Suniyski rendező által vezetett társulat elsősorban alsó tagozatosoknak készít kimondottan tananyaghoz kapcsolódó, bábos színházi előadásokat, gyakran természettudományi témákban, amelyekbe interaktív játékok segítségével a diákokat is bevonják. Honlapjukon azt írják, hogy előadásaik főszereplői a „betűk, számok, KRESZ táblák, geometriai alakzatok, bolygók és persze gyerekek” ⁷.

Образователен театар <https://educationaltheater.wordpress.com>
Theatre Tsvete <http://theatretsvete.eu/>

6. Csehország

Csehországban a drámapedagógiának komoly múltja és gazdag ifjúsági- és gyermekszínházi kultúrája is van. Van színházi nevelési programokat játszó színházuk, a *Spolupospolu Divadlo Ve Vychove* több előadást is tart műsoron, amelyekhez kapcsolódik feldolgozó program. Az előadásokkal iskolákba, óvodákba, nevelő intézetekbe, anyaoththonokba is szívesen turnéznak. Amennyiben a megrendelő kettő vagy több előadást rendel a színháztól, kedvezményt kap. A *Divadlo Drak*-ot 2010 óta kiegészítő helyszín a *Labyrint*, amely kísérleti színházi programként határozza meg magát. Kínálnak feldolgozó foglalkozásokat a Drak előadásaihoz, de emellett színjátszó csoportot és színházi múzeumot is működtetnek. A *Divadelta* egy 2009-ben alakult társulat, amely különböző fiatalokat foglalkoztató kérdések kapcsán készít fórum színházi előadásokat, és ezekkel turnéznak.

Számtalan drámás központ, illetve színház kínál workshopokat diákoknak a legkülönbözőbb témákban, például háromalkalmas prevenciós foglalkozást (az olomouci *Sdruzeni D*) vagy fogyatékkal élők befogadását segítő bábos foglalkozást (az ostravai *Theatr Ludem*).

Az országban 1990 óta működik drámapedagógiai szövetség, a Creative Drama Association.

Creative Drama Association <https://www.drama.cz/en/>
Divadelta <http://divadelta.cz/>
Labyrint, Divadlo Drak <http://labyrint.draktheatre.cz>
Spolupospolu <http://www.spolupospolu.cz/>
Sduzeni D www.sduzenid.cz
Theatr Ludem <http://www.theatrludem.cz>

⁷ <https://educationaltheater.wordpress.com/aboutus/> (2017.04.28)

7. Dánia

Színházi előadásokhoz kapcsolódó előkészítő és feldolgozó foglalkozásokat számtalan színház kínál Dániában. Talán sokoldalúságában kiemelkedik a színházak közül a ZeBU néven ismert *Scenekunst for børn og unge* (Színházművészet gyerekeknek és fiataloknak), amely a gyermek- és ifjúsági közönségnek készített előadásai mellé az oktatási részleg (ZiU) által létrehozott programokat ajánl. A felkészítő és feldolgozó foglalkozások mellé tanári segédleteket ajánlanak, amivel a pedagógusok tovább dolgozhatnak a csoportokkal, illetve létrehoztak olyan játékgyűjteményt, amely az órán használható színházi játékokat tartalmazza. Lehet kimondottan készségfejlesztő műhelymunkára menni hozzájuk, illetve természettudományos tárgyak tanítását segítő workshopok megtartását is hirdetik. Ezekben egy keretjáték segítségével a diákok felfedezőként kutatnak és számolnak be kutatásaik eredményéről. Az Aarhus Teatre nagyobb és szélesebb közönségréteget kiszolgáló intézményként nem kínál ilyen széles palettát programokból, viszont a felkészítő és feldolgozó programok náluk is megtalálhatók. Forrásaink szerint a legtöbb dán színházhoz hasonlóan.

A Dániában használt **terminológiában** az alap színházi kifejezések mellett megjelennek az angolszász drámapedagógia fogalmai is, ezeket gyakran angolul használják, de sokat használt dán kifejezés a „teater i undervisningen”, szó szerint *színház a tanításban*-t jelent, de itt mégsem a színházi társulatok munkájához kapcsolják, hanem leginkább az egyedül dolgozó drámatanár különböző tevékenységeihez, azonban ez sem egy konkrét módszertant fed le, hanem általánosabb kifejezés.

Sokféle színházi szervezet képviselőjét és együttműködését segíti a 71 tagot számláló *Teatrenes Interesseorganisation* (TIO). Honlapja szerint a színházi működés legkülönbözőbb területeit képviselik tagjai, sok színházi neveléssel is foglalkozó szervezet is benne van a TIO-ban.

Aarhus Teater <http://www.aarhusteater.dk>

Teatrenes Interesseorganisation (TIO) <http://www.tio.dk/>

ZeBU <http://www.zebu.nu/en/>

8. Egyesült Királyság

Az Egyesült Királyságban komoly hagyománya van a színházi nevelésnek. Az angliai *Belgrade* Színház alakított először a helyi iskolákba turnézó *Theatre in Education* (TIE) társulatot 1965-ben. A következő másfél évtizedben országos hálózata alakult ki a TIE társulatoknak. A színházi előadást és a diákokkal folytatott munkát egy komplex egészben megvalósító, és a mindig egy diákcsoporttal dolgozó színházi nevelési

⁸ Szauder Erik *A színházi nevelés története az angol nyelvterület országában* (DRÁMAPEDAGÓGIAI MAGAZIN/2000. évi különszáma) című írás kínál egy hasznos magyar nyelvű összefoglalót. Letölthető: <http://letoltes.drama.hu/DPM/1991-2000/2000.k.pdf>

forma angliai történetéről sok elérhető írás született⁹, így erről itt részletesen nem írunk, inkább a jelenlegi helyzetet és dilemmákat igyekszünk bemutatni.

Az egykor önálló TIE társulatot fenntartó, és annak művészeti és pedagógiai szempontból szabad kezét adó színház jelenleg is kínál számos lehetőséget diákoknak. A honlap szerint 2016-ban is megvalósult az 1998 óta minden évben 30 coventryi iskolában, 1500 gyereknek játszott előadásuk, a Big School, amely az általános iskola és a középiskola közötti váltást hivatott elősegíteni. Emellett számtalan, a színház repertoárjától független workshopot kínálnak iskolai csoportok számára, működtetnek többféle diákszínjátszó csoportot, illetve különböző színészképző kurzusokat is kínálnak. A színházzal kapcsolatos foglalkozásokat tanulókat gyakornokként fogadja a színház.

Működik továbbra is elsődlegesen TIE előadásokat létrehozó társulat, a teljesség igénye nélkül felsorolunk néhány ismertebbet: *Big Brum TIE Company (Birmingham)*; *The Playhouse Theatre (Birmingham)*; *Blah, Blah, Blah Theatre Company (Leeds)*; *Women & Theatre (Birmingham)*; *Gazebo Theatre in Education (Wolverhampton)*.

Az egyik válaszadó fő kihívásként az oktatás sterilitását írja le, és azt, hogy a fő célra a munkaerő-piacra való felkészítés vált. A fennmaradt, leginkább projektalapúan működő TIE társulatok nyomás alatt vannak, hogy az iskolák igényeit kielégítve konkrét ügyekről szóló, didaktikusabb üzeneteket hordozó előadásokat, programokat hozzanak létre. Több ilyen példát említ Cziboly Ádám a TIE megszületésének ötvenedik évfordulóját ünneplő eseményről szóló írásában⁹. Emellett a támogatóból megrendelővé átalakuló *Arts Council* egyre inkább beleszól a még megmaradt társulatok szakmai, művészeti munkájába.

Nem találtam olyan professzionális színházat, amely ne kínált volna valamilyen oktatási tevékenységet. Számtalan színházban várnak osztályokat különböző színházi témákat feldolgozó workshopokra, amelyek valamennyire felkészítik az osztályt az előadásra, de ezek nem konkrét előadásokhoz kapcsolódnak. Talán ennek oka a brit színházi rendszer is, amely többnyire nem repertoárban és társulatban gondolkodik, hanem projektekként létrehozott és turnéztatott előadásokban.

A válaszadók véleménye megoszlott abban, hogy mennyire általánosan elfogadott a **terminológia**. Volt, aki úgy gondolta, hogy valamelyest létezik egy konszenzus ebben, míg mások azt gondolták, hogy egyáltalán nem. A *Theatre in Education* fogalmában is látható némi változás, a TIE hőskorára jellemző megközelítés mellett egyre szélesedik azoknak a programoknak a palettája, amelyek ezzel a fogalommal határozzák meg magukat. Ma már nem feltétlenül korlátozódik egy csoportra a résztvevők száma, illetve nem feltétlenül kínálnak módszertanilag vagy gondolatilag sokféle interakciós lehetőséget az egyes programok a résztvevőknek. A színházművészeti érvényességet is gyakran alárendelik az iskolai elvárásoknak, inkább egy-egy aktuális témának (drog, bűnözés, szexuális felvilágosítás) a közvetítőjévé válik az

⁹ http://7ora7.hu/2015/10/29/otveneves_a_tie

előadás. Válaszadóim közül többen megkülönböztetik a *Children's Theatre* fogalmát, ahol inkább az előadás szórakoztató volta kap hangsúlyt, és a pedagógiai célok teljesen háttérbe szorúlnak. Egy másik válaszadónk a *Children's Theatre*-t inkább az általános iskola alsó tagozatos korosztályú célközönség számára készült előadásokban határozta meg. Ebből is látható, hogy gyakran az ilyen alapfogalmaknál sincs egyetértés a brit szakemberek között.

Egy másfajta kategorizálásban a *Theatre in Education*-t az *Educational Theatre*-rel állítja szembe az egyik válaszadó; míg szerinte az elsőt a részvételen keresztüli megértés jellemzi, a második kategóriába sorolja azokat az előadásokat, amelyek valamilyen üzenetet próbálnak átadni nézőiknek.

Egy viszonylag újonnan megjelent fogalom az *Immersive Theatre* („élethű” vagy „beburkoló” színház), amit gyakran használnak helyszín-specifikus színházi élményekre. Ebben az esetben a nézők a történeteket közelről tapasztalják vagy az események részévé válnak. Egyes források¹⁰ az interaktív színház szinonimájaként kezelik.

A tágabb színházi nevelés területéhez tartozó fogalmak a *Community Theatre* (közösségi színház), amely egy közösség által elmesélni kívánt történetet mutat be a közösség tagjainak részvételével vagy a *Drama-in-Education* (magyarul: tanítási dráma), melyre egyre inkább *Process Drama*-ként utalnak (magyarul: folyamatdráma). Ez a gyerekekkel közösen játszott történetépítésen alapuló drámajáték.

A válaszadók ellentmondásosan ítélik meg az *Applied Theatre* (alkalmazott színház), fogalmát, amely az egyetemi képzések, szakkönyvek címeiként az összes fent leírt formát magában foglalja. Egyrésztől pozitívként írják le, hogy a megnevezéssel egy szélesebb profilt biztosítanak a területnek, másrészt viszont jelzik annak a veszélyét, hogy a gyűjtőnévvel a nagyon különböző módszertanú, szemléletű formák összemosódnak, elvesznek a fontos részletek.

Bár az Egyesült Királyságban mindkét drámatanárokat **képviselő szervezet**, a *National Drama* és a *National Association for the Teaching of Drama* is nyitott a színházi nevelés területén dolgozók fogadására, még sincs érdemi képviselő a területnek, hiszen mindkét szervezet az elsődleges tagságának megtartásáért küzd az Angliában végbemenő oktatásügyi változások viharában. Többen hivatkoznak arra, hogy a TIE virágzásának idején a SCYPT (*Standing Conference for Young People's Theatre*), az 1974-től félévente megrendezett szakmai összejövetel és a rendszeresen kiadott folyóirat¹¹ kínált szakmai háttérrel és képviselői fórumot a TIE társulatoknak is. Nemcsak szakmai, hanem **stratégiai** kérdésekben is fontos képviselő volt a színházi nevelési társulatoknak a szervezet, de ahogy sorban szűntek meg a társulatok, a SCYPT is fenntarthatatlanná vált, majd 1997-ben megszűnt.

¹⁰ <https://www.timeout.com/london/theatre/immersive-theatre-in-london> / 2017.04.17

¹¹ Sajnos az értékes szakmai anyag nem érhető el digitálisan, de többféle archívumban megőrizték. Pl.: <https://library.leeds.ac.uk/special-collections-explore/500521>

Átfogó **minőségbiztosítási** rendszer nincs ma a területen, de egyes szervezeteknek van saját minőségbiztosítási rendszerük. Többben hivatkoznak arra, hogy az *Arts Council* (Művészeti Alap) támogatási rendszere jelenthetne valamiféle minőségbiztosítási formát, azonban azt állítják, hogy a terület szakmai szempontjai helyett sokkal inkább az aktuális kultúrpolitikai irányelvek adják a támogatások megítélésének főbb szempontjait.

Belgrade Theatre <http://www.belgrade.co.uk/>

Big Brum TIE Company <http://www.bigbrum.org.uk/>

The Playhouse Theatre <http://theplayhouse.org.uk/>

Blah, Blah, Blah Theatre Company <http://www.blahs.co.uk/>

Women & Theatre <http://www.womenandtheatre.co.uk/>

Gazebo Theatre in Education <http://www.bilstontownhall.co.uk/gazebo-theatre/>

Kit Theatre <https://www.kittheatre.org/>

NATD <http://www.natd.eu/>

National Drama <https://www.nationaldrama.org.uk/>

9. Finnország

Finnország színházai az előadásokon túl számtalan érdekes programot kínálnak fiataloknak, de úgy tűnik, csak egyetlen színház esetében vizsgálják tovább a színházi előadásai által felvetett kérdéseket a foglalkozásokon. A *Theatre ILMI* Ö kimondottan hibrid-színházként definiálja magát, és a színészképzés, valamint a különféle klubszerű foglalkozások mellett közösségi színházi előadásokat is létrehoz. Egy másik központ, a *Föreningen för Drama Och Teater, DOT* (Színház és Dráma Egyesület) 2006 óta kínál kimondottan TIE programokat a múzeumi foglalkozások és egyéb drámás tevékenységek mellett.

Több színház kínál olyan foglalkozásokat, amelyekről nem derül ki, hogy azok bármilyen módon kapcsolódnának előadásokhoz. A *Nukketæterti Sampo* bábszínház például számos bábkészítő és bábjátékos workshopot kínál egészen 4 éves kortól felfelé, művészeti nevelési tapasztalatuk 35 éves múltra tekint vissza. A *Finn Nemzeti Színház* általános iskoláknak kínál workshopokat, míg a *Teatteri Hevoskenkä* művészetterápiás foglalkozásokat kínál.

Terminológiában a nemzetközileg ismert fogalmakkal találkozhatunk Finnországban, az *alkalmazott színházat (soveltava teatteri)* sok műfajt fedő kifejezésként használják, ide tartozik a *fórum színház (forum teatteri)*, aminek van egy külön *megoldásorientált változata (ratkaisukeskeinen forumteatteri)* és a *szociodráma (sosiodraama)*, amely a hétköznapi helyzetek vizsgálatára fókuszál. Tükörfordításban a *történet színház (tarinateatteri)* kifejezést használják a play-back színház műfajára, és *tantermi drámaként (luokkahuonedraama)* emlegetik a tananyagok tanításában használt drámás módszertant.

A válaszadók szerint ahhoz, hogy állami támogatást élvezzen egy színház vagy központ, a munkájának el kell érnie egy szintet, de ezen felül nincs hivatalos minőségbiztosítási rendszer. A kérdéssel azonban foglalkoznak, például épp tavaly rendeztek egy konferenciát a gyermekszínház minőségének biztosításáról több szervezet együttműködésében.

A színházi nevelés és a drámapedagógia képviselőit a *Suomen draama- ja teatteriovetuksen liitto ry* látja el, a nemzetközileg FIDEA néven ismert szervezet elsősorban azért küzd, hogy órarendi tantárgyként ismerjék el a drámát, de emellett fontos célkitűzése, hogy minél több forrást lobbizzon ki a gyerekek színházba járásának megkönnyítéséért, ami sokszor logisztikai akadályokba is ütközik a nagy távolságok miatt.

The Association of Drama and Theatre http://dotdot.fi/in_english/
Helsinki City Theatre <http://www.hkt.fi/>
Hämeenlinnan Minitheateri <http://www.minitheateri.fi/>
Nuketeateri Sampo bábszínház <http://nuketeaterisampo.fi/>
Finnish National Theatre <http://www.kansallisteateri.fi/>
Teatteri Hevosenkenkä www.hevosenkenka.fi
Theatre ILMI Ö <https://www.teatteri-ilmio.fi/in-english/>
ShedHelsinki <http://www.shedhelsinki.fi>
FIDEA <http://fideafinland.weebly.com/>

10. Franciaország

Vatai Éva részletes beszámolója¹² a francia színházi nevelési rendszerről 2000-ben született, és úgy tűnik, hogy azóta nem történt érdemi változás ezen a területen az országban. Vatai írásából és a kérdőívünkre kapott válaszokból is úgy tűnik, hogy nincsen rendszeresen játszott színházi nevelési program Franciaországban. Arról tudunk, hogy időnként egy-egy iskolában játszott előadás mellé készül foglalkozás, mint például az Edward Bond-darabokat is játszó *Outil Compagnie* esetében pár alkalommal.

Alapvetően a francia színházi nevelési rendszer a *partenariat*, az iskolák és a színházak intézményi partnersége. A rendszer arra épül, hogy egy pedagógus és egy színházi alkotó közösen dolgoznak a diákokkal, és így hoznak létre előadást.

Két szervezet képviseli országosan és nemzetközileg a színház és az oktatás kapcsolatát, az egyik a 2013 IDEA világkongresszust szervező *ANRAT*, a másik a színház és a francia nyelvtanulás ügyét felkaroló *ArtDRALA*.

ANRAT <http://www.anrat.net/>
ArtDRALA <http://www.artdrala.eu/>
Outil Compagnie <https://www.facebook.com/outilcompagnie/>

¹² Vatai Éva (2000). Színház és nevelés – néhány intézménymodell frankofón országokból, *DRÁMAPEDAGÓGIAI MAGAZIN*. 2000/k. 10-14.

11. Görögország

Több társulatnak is van konkrét előadáshoz kapcsolódó feldolgozó programja Görögországban, mint például a *4Frontal Színháznak* vagy a *Papalangki Színháznak*, amely kimondottan tantermi előadásokat játszik más helyszín-specifikus előadások mellett. Emellett színházi nevelési programokat hoz létre Görögország egyik legnagyobb múltú gyerekeknek játszó társulata, a *Porta Színház* is, ahol még más workshopok is helyet kapnak.

Olyan különlegességekkel is találkozhatunk, mint a *Theatronio* csoport kémia tanítást megsegítő előadása, amelyről azonban nem derül ki, hogy kapcsolódik-e hozzá interaktív munka. Görögország legnagyobb színháza a *National Theatre of Northern Greece* pedig számos tantermi előadást tart repertoáron.

A görög drámapedagógusok hálózata a *Hellenic Theatre/Drama & Education Network (TENet-Gr)* elsősorban az iskolákban dolgozó drámatanárokat fogja össze, de arra is volt már példa, hogy ők maguk hoztak létre környezetvédelemről szóló TIE előadást.

A területen használt **terminológiában** az olyan előadásokat, melyekhez workshopok is kapcsolódnak, *színház az oktatásban*-nak nevezik (Θέατρο στην εκπαίδευση) és megkülönböztetik a *sima tantermi előadásoktól*, valamint a *gyerekeknek szóló színházi előadásoktól* (Θέατρο για παιδιά και νέους).

Görögországban a kormányzásban történő folyamatos változtatások, a folyamatos válsághelyzet és az újabb és újabb megszorítások kimondottan megnehezítik a színházi nevelés területén dolgozók életét, a válaszadók nem is látják nemzeti szintű stratégia tervezésének értelmét ebben a helyzetben.

PAPALANGKI Theatre <http://www.papalangki.gr/>

4Frontal Theatre <http://4frontal.com/>

Porta Theatre <http://portaergastiri.blogspot.hu/>

National Theatre of Greece: <https://www.n-t.gr/el/educ>

Porta Theatre-Workshop: <http://portaergastiri.blogspot.gr/>

State Theatre of Northern Greece-Workshops: <http://www.ntng.gr/>

Tenet-Gr: www.theatroedu.gr

12. Hollandia

A Káva Kulturális Műhely vezette DICE kutatás során létrehozott *Változások világa DICE tanári* csomagban beszámol a Leesmij az *Ellopott dolgozat* című 60 perces fórum színházi előadásáról¹³, amit iskolákba visznek ki. Információink szerint a színházi nevelési programok legelterjedtebb formája a fórum színház Hollandiában.

¹³ http://www.dramanetwork.eu/file/DICE_tanari_csomag.pdf

13. Horvátország

Déli szomszédainknál nem elterjedt forma a színházi nevelési program. Azonban a kimondottan gyerekeknek játszó, legtöbbször aktuális problémákat feldolgozó *Teatar Tirena* kínál lehetőséget a beszélgetésre néhány előadása után, illetve tanári feldolgozó csomagokat is kiadnak előadásaik mellé.

Amúgy elterjedtebb a nevelési céllal létrehozott színházi előadás, de ezekhez általában nem kapcsolódik felkészítő vagy feldolgozó program. Időnként alkalmazzák a fórum színház módszertanát különböző formákban, de nem tudunk kimondottan erre specializálódott társulatról.

Horvátországban nincs egységes **terminológia**, nincs megkülönböztetés a formák között, általában a *nevelési színház* kifejezést (odgojno kazalište vagy obrazovno kazalište) használják minden ilyen előadásra.

A drámapedagógia (azon belül is leginkább a szabályjátékok, gyakorlatok) iskolai alkalmazása elterjedtebb az országban, a *Hrvatski centar za dramski odgoj (HCDO)* képviseli a területet.

Teatar Tirena <https://www.tirena.hr>

HCDO <http://www.hcdo.hr/>

14. Írország

A színházi nevelési programok különböző formái vannak jelen Írországban, különféle társulatok képviseletében. A színházi intézményrendszer nagy presztízsű képviselője, az *Abbey Theatre* időről időre kínál előadásai mellé kísérő workshopokat, és sok előadásához készül tanári feldolgozó csomag. A *Smashing Times Theatre* önmeghatározásában is szerepel a *theatre for change* kifejezés, és a társadalmi változás teremtésének szándéka megjelenik az általuk alkalmazott módszertanokban is, jelen van a fórum színház is ezek között. Módszertanukat egy Európai Unió által támogatott projekt keretében általánosabb szinten is közreadták.

Az 1984 óta dolgozó corki székhelyű *Graffiti Theatre* valaha kimondottan TIE előadásokat hozott létre, jelenlegi kínálatában inkább választható lehetőség a kísérő workshop.

A tagabban értelmezett színházi nevelésnek sokféle hagyománya van Írországban, a színjátszás különböző formái vannak jelen, sokféle workshopot kínálnak a színházak fiataloknak. A *Puca Puppets* bábszínház például az előadásaitól független bábkészítő foglalkozásokat kínál különböző korosztályok számára. A *Branar Theatre* iskolai partnerségi programok keretében dolgozik együtt iskolákkal, ezekben a színház művészeivel történő együttműködésben alkotó projektek valósulnak meg.

Nincs részletes **terminológia** a területre, a legelterjedtebb kifejezés a *fiatal közönségnek szóló színház* (*Theatre for Young Audiences* vagy *Amharclann do dhaoine Oga*), emellett használják a *TIE* vagy az *educational theatre* kifejezéseket is.

A területen dolgozók a pénzügyi nehézségek mellett leginkább a fiataloknak szóló munka alacsony státusza ellen küzdenek.

Abbey Theatre https://www.abbeytheatre.ie/engage_and_learn/workshops/

Branar Theatre <http://branar.ie/for-schools/>

Graffiti Theatre <http://graffiti.ie/>

Puca Puppets <http://www.pucapuppets.com/>

15. Izland

Válaszadóim szerint Izlandon nincs az öt szempontnak megfelelő színházi nevelési program, bár van olyan színház, amely néha játszik iskolákban. Viszont az iskolai tanterv része a dráma, és működik drámapedagógusokat összefogó és képviselő szervezet, a FLISS.

FLISS <http://fliss.is/um-felagid/>

16. Lengyelország

Bár több színháznak van ifjúsági részlege Lengyelországban, kevés olyan szervezet lehet találni, akik kimondottan színházi nevelési programot hoz létre. Az *Alpmim*, többféle művészeti intervenció mellett, a fórum színház módszertanát használva járja az iskolákat, hogy a diákokat különböző aktuális problémák vizsgálatába vonja be.

A drámapedagógia eszközeit amúgy több szervezet is alkalmazza, a *Stop-klatka* vagy a *DramaWay* nevű szervezetek is végeznek rendszeres, jellemzően prevenciós célú drámás tevékenységet iskoláskorú diákokkal.

Bár nincs széles körben egyeztetett **stratégia**, illetve **terminológia** a területen, a következő kifejezéseket használják általában: *tanítási színház* (*teatr edukacyjny*), *színházi műhelymunka* (*warsztaty teatralne*), *prevenciós színház* (*teatr profilaktyki*), *drámapedagógia* (*drama pedagogiczna*) és *pszichodráma* (*psychodrama*).

Alpmim <http://alpmim-interwencjaartystyczna.blogspot.hu/>

DramaWay <http://fundacja.dramaway.pl/>

Stop-Klatka <http://stop-klatka.org.pl/>

17. Litvánia

Forrásaink szerint a vilniusi *Állami Ifjúsági Színház (Valstybinis Jaunimo Teatras)* az egyetlen szervezet Litvániában, amely kínál színházi nevelési programokat nézői-
nek. Ennek formája elsősorban az egyik-másik előadást követő beszélgetés. Az 1966
óta működő intézmény kimondottan gyermek- és ifjúsági színházként működik.

Két **kifejezés** fedi a területen található határvonalakat Litvániában. A *színházi nevelés (teatrinis ugdymas)* kifejezést a színházi formával kapcsolatos oktatási te-
vékenységek megnevezésére használják, míg az iskolában, a tantárgyi tanításban
használt drámapedagógiai módszereket a *dráma/színház mint tanítási módszer (dra-
ma / teatras kaip ugdymo metodos)* fedi.

Valstybinis Jaunimo Teatras <http://www.jaunimoteatras.lt/>

18. Luxemburg

A *Rotondes Kulturális Központ* kínál színházi nevelési programot Luxemburgban. A
befogadó színházként is működő intézmény *Nyílt színpad (Bühn frei)* programjában
kínál az egyik előadáshoz kapcsolódóan interakciós lehetőséget gyerekeknek. A
szervezet munkatársa az előadás előtt dolgozik a csoporttal, majd a tanárral együtt-
működve segíti az előadás feldolgozását. A program friss, és nincs arról informáci-
ónk, hogy milyen rendszerességgel valósul meg.

Bár létezik a kormányzati oldalról indított *Theaterschoul (Színház-iskola)* prog-
ram¹⁴, amely az iskoláknak kínál segítséget színházi projektjeik megvalósításában,
például jelmezek biztosításával, Luxemburgban a fő nehézséget a színház oktatás-
ban felhasználható potenciáljának elismerése jelenti.

Rotondes <http://rotondes.lu>

19. Málta

Az Oktatási Minisztérium egyik alegységeként működik Máltán a *Drama Unit (Dráma Egység)*, amely elsősorban TIE előadásokkal járja a sziget iskoláit. A szervezetben párhuzamosan két csapat is dolgozik, és évente több programot is létrehoznak. A beszámolók szerint az oktatási intézményrendszer részeként működő szervezet felé sokszor az az elvárás, hogy tananyaghoz kiegészítő információ-átadó programokat (például a zene

történetéről) vagy morális üzeneteket közvetítő programokat hozzanak létre. A szervezet a TIE programok mellett segíti az iskolákban folyó színjátszó tevékenységet.

A színházi nevelési programokon túl nagy hagyománya van Máltán a színi iskoláknak. Sok kereskedelmi alapon működő vállalkozás indít előadásokat is létrehozó klubokat, csoportokat.

Máltán, a gyarmati múltnak is köszönhetően, elsősorban az angol terminológiát használják.

Drama Unit <https://curriculum.gov.mt/en/The-Department/Pages/Centres-and-Units.aspx#DU>

20. Németország

Gazdag kínálata van a színházpedagógiai programoknak Németországban, ahol elsősorban a színházi előadásokhoz kapcsolódó felkészítő foglalkozások és feldolgozó beszélgetések formájában találkozhatunk ezekkel. Majd minden nagyobb intézmény színházpedagógiai részlege kínál ilyet, ezek közül sorolunk példákat a továbbiakban. Sok színház kínál *tantermi előadást (klassenzimmerstücke)*, például a berlini *Deutsches Theater Junges DT* programjában is szerepel ilyen. Ezeket az előadásokat egy beszélgetés is követi, így tekinthetők színházi nevelési programnak.

A *Grips Theater*, amely *emancipatorikus színházként* határozza meg magát, például kínál kétórás előkészítő foglalkozásokat a gyakran aktuális társadalmi, politikai témákat is vizsgáló előadásaihoz, igényelni lehet továbbá előadás utáni beszélgetést az alkotókkal. A berlini iskolákba ezen túl még ki is mennek az előadást feldolgozó programjaikkal, ha erre igényt tart az iskola. A *Grips* egyik tantermi előadásának leírása¹⁵ alapján műfajában lehetne TIE előadás, hiszen a néző-diákok aktív részvételével alakul az előadás.

A *Maxim Gorki Theater Gorki X* programjának hívómondata az, hogy a játék akkor kezdődik, amikor véget ér az előadás. A színház közösségi fórumként történő működtetésében a diákoknak is szerepe lehet, de nem feltétlenül intézmények hallgatóiként, hanem a közösség tagjaiként. Persze, emellett a *Gorki* is kínál számos előadáshoz kapcsolódó foglalkozást iskolák számára.

A müncheni *Residenz Theater* négyfős színházpedagógusi csapata minimum 10 fős csapatok jelentkezését várja, hogy futó előadásai alapanyagát, rendezői koncepcióját, dramaturgiai hátterét, illetve esztétikai megoldásait ismertesse meg velük körülbelül 4 órában, 20 euróért csapatonként. Emellett számtalan más programot is kínálnak fiataloknak, egyetemistáknak.

¹⁵ A program hivatalos honlapja (www.theaterschoul.lu) kutatásunk ideje alatt elérhetetlen maradt, bizonyos fokig ez is értelmezhető adatként.

Nem tartozik a színházi nevelési programok közé a *TanzZeit* tevékenysége, ám érdemes megemlíteni, hiszen fontos munkát végez a kortárs tánc iránti érdeklődés felébresztésében. Nemcsak rendszeres táncórákat tartanak iskolai osztályok számára, hanem kortárs táncos diákszínjátszó csoportot is működtetnek, illetve nagy népszerűségnek örvend *Club Oval – CrossOver DanceBattle* nevű programjuk, amely különböző táncstílusok vegyítéséből és a táncosok versengéséből áll.

Több színház kínál lehetőséget arra, hogy azok a diákok, akik nem tudják kifizetni a színházjegyet, támogatott vagy ingyenes jegyhez jussanak.

Németországban egységesen a *színházpedagógia* (*theaterpädagogik*) **kifejezést** használják a színházak a programjaikra, és programon belül jelennek meg a különböző workshopok vagy hosszabban együtt *alkotó csoportok* (*theatergruppen*). Külön műfajként jelenik meg az *osztályterem-színház* (*klassenzimmertheater*), amihez nem feltétlenül kapcsolódik felkészítő vagy feldolgozó program. Külön kategóriának számít a *színház az iskolában* (*theater in der schule*), amely az órarendbe épített színház órák műfaját fedi. Ezek az órákon előadásokat hoznak létre azok a diákok, akik a színházat mint tantárgyat választják.

A két terület annyira elkülönül, hogy két külön országos szervezet képviseli őket, a *BUT* (*Bundesverband Theaterpädagogik*) a színházakban dolgozó színházpedagógusok szakmai szervezete, míg a *BVTS* (*Bundesverband Theater in Schulen*) az iskolai színház-tanítás szervezete. A német szövetségi rendszer miatt különböző módokon, különböző szabályozásokat figyelembe véve képviselik a szervezetek a színház és a nevelés kapcsolódását. Országos stratégiai kezdeményezésről ezért nincs is tudomásunk, azonban számos regionális kezdeményezés van, amely elősegíti a terület fejlődését. Berlin környékén például különböző struktúrák segítik elő az iskolák és a művészeti intézmények kapcsolatát, ilyen például a *TUSCH* (*Theater und Schule – Színház és iskola*), amely a programba belépő színházak és iskolák közötti sokoldalú együttműködés létrehozását segíti – ezek része lehet színházpedagógiai program is. Emellett maga is szervez képzéseket diákoknak, tanároknak és színházi szakembereknek közösen, illetve igény szerint segíti a folyamatban lévő projekteket. Hasonló kezdeményezés az óvodás korosztály számára is létezik, a *TUKI* (*Theater und Kita – Színház és ovi*) keretében létrejött együttműködések között is vannak színházpedagógiai programok, az előadások felkészítő programjaiban például a térrel játszhatnak a kisgyerekek.

Bundesverband Theaterpädagogik <https://www.butinfo.de/>

BVTS Bundesverband Theater in Schulen <http://bvts.org/>

Deutsches Theater <https://www.deutschestheater.de>

Gorki Theater <http://www.gorki.de>

Grips Theater <http://www.grips-theater.de>

Residenz Theater <http://www.residenztheater.de>

TanzZeit <http://www.tanzzeit-berlin.de>

TUKI <http://www.tuki-berlin.de/>

TUSCH <http://www.tusch-berlin.de>

Schaubühne <https://www.schaubuehne.de>

21. Norvégia

Az angol mintára épülő TIE előadásoknak van hagyományuk Norvégiában, bár ez sem egy elterjedt forma, jelenleg csak Bergenben készül ilyen előadás. Ezek a programok leginkább projektszerűen jönnek létre, bár a múltban létezett országosan turnézó társulat, a *TIU-teatret* és egy bergeni társulat is, az *Eventus TIE*. Jelenleg a bergeni *Nyugat-Norvégiai Egyetem Dráma Tanszékének* hallgatói és tanárai hoznak létre projekteket, illetve 2017 áprilisában volt látható Budapesten a *Kompani 13* társulat újonnan létrehozott TIE előadása¹⁶.

Időszakonként készülnek felkészítő vagy feldolgozó programok is színházi előadásokhoz, például a *Szövegtől a színházig (Fra-tekst-til-teater)* elnevezésű program keretében a bergeni egyetem és a *Nemzeti Színpad* együttműködésében.

Norvégiában a széleskörben ismert angol **terminológiát** fordították a saját nyelvükre. Az angol theatre in education kifejezést *Teater-i-undervisningen (TIU)*-ként használják. Az iskolai drámaóra *prossessdrama*-ként (az angol process drama fordításaként) terjedt el, míg a teljes területet az *anvendt drama og teater*, alkalmazott dráma és színház kifejezés fedi.

Minőségbiztosítással és stratégiával kapcsolatos kérdések a *Nasjonalt nettverk for drama/teaterfag (Színházi/Drámapedagógiai képzések hálózata)* éves tanácskozásain merülhet fel, színházi oldalról nincs képviselője a területnek.

22. Olaszország

Az elsősorban tánc- és mozgásszínházzal foglalkozó *Lavanderie a vapore* felkészítő és feldolgozó beszélgetéseket is kínál gyerekeknek az előadásai mellé. Emellett kísérlétezik az alkotók közreműködésével létrehozott formanyelvet elemző videók készítésével is, amit a középiskolás korosztály számára készítenek. A forrásaink szerint a *Teatro dell'Argine* közvetlenül az előadásba vonja be az iskoláskorú közönségét, sajnos nem sikerült ennél pontosabb információt kideríteni az általuk alkalmazott módszertanról.

Az opera műfajának népszerűsítése érdekében végez színházi nevelési tevékenységet a *Teatro Sociale di Como*. Az általános iskolai csoportnak kínált interaktív előadásokban az opera zenei formáival ismerkedhetnek a gyerekek, miközben egy leegyszerűsített hangszerelésben operarészletek is elhangzanak élőben. A különböző korosztályoknak célzottan kínál programokat a színház, a tanulmány írásának idején épp a csecsemők számára készített programot.

¹⁶ Ez a Káva Kulturális Műhellyel közös nemzetközi projekt keretében valósult meg.

Az Olaszországban széles körben elterjedt fórum színházas módszertannal készülnek hátrányos helyzetű gyerekeknek szóló előadások, ezek egy részében maguk a gyerekek, fiatalok játszanak, és kínálnak interakciós lehetőséget kortársaiknak vagy éppen felnőtteknek. Az elnyomottak színházával dolgozó szervezeteket a *Giolli* hálozat fogja össze.

Giolli <http://www.giollicoop.it/>

Lavanderie a vapore <http://www.piemontedalvivo.it/lavanderia-a-vapore/>

Teatro dell'Argine <http://www.teatro dellargine.org/>

Teatro Sociale di Como <http://www.teatrosocialecomo.it>

23. Portugália

A meglévő információink alapján úgy tűnik, hogy Portugáliában nincsenek színházi nevelési programok. A színházak iskolákkal való együttműködésének módja az úti költség visszatérítés lehetősége.

A tágan értelmezett színházi nevelés egy érdekes eleme a *leituras dramatizadas* (*dramatizált felolvasás*), a tantervben lévő kötelező irodalmi alkotások dramatizált felolvasása.

24. Románia

A kolozsvári *Vároterem Projekt Bánk Bán? Jelen!* című előadása például egy magyar nyelvű TIE előadás, amit még 2012-ben hozott létre az azóta is aktív társulat. A *Marosvásárhelyi Művészeti Egyetem* hallgatói pedig a *Kerekasztallal* együttműködésben hozták létre és mutatták be Budapesten is 2017 áprilisában *Fehér király*¹⁷ című színházi nevelési előadásukat. A *Pufi Színház* is kínál általában a pantomimra épülő előadásokkal vegyített foglalkozásokat, amelyek az alkotó meghatározása szerint TIE előadások.

Bár román nyelvterületen a diák- és a gyermekszínházasnak, sőt az idegen nyelvű színházasnak is rendkívül nagy hagyománya van, a színházi nevelés más formái nincsenek olyan élénken jelen az oktatási vagy a színházi életben. A *Sigma Art* az egyik olyan szervezet, amely a színházi tevékenység mellett hozott már létre TIE előadást, brit minták alapján.

¹⁷ <http://kerekasztalszinhaz.hu/portfolio/a-feher-kiraly/>

Egyik másik izgalmas szervezet a bukaresti *Replika Központ*, amely a színházi nevelést a munkája középpontjába állítja, és számos formáját kínálja a színházi alkotásban való részvételnek. Például *Family Offline* című előadásukban csupa olyan gyerek és fiatal játszik, akiknek szülei külföldön dolgoznak, és ezt a témát nemcsak az előadás, hanem az azt kísérő foglalkozás is feldolgozza. Az efféle foglalkozások azonban nem a fő tevékenységükhöz tartoznak, hanem csak az egyik formája fő céljuknak, hogy a legkülönbözőbb módokon hozzanak létre társadalmi fórumot színházon keresztül.

Forrásaink szerint a területnek nincs kialakult terminológiája Romániában, általában az angol kifejezések tükörfordításait használják a területen dolgozók.

Centrul Replika <http://centrulreplika.com/>

Pufi Színház <http://www.pufi-theatre.ro/>

Sigma Art http://www.sigma-art-romania.ro/index_en.php

Váróterem Projekt <http://www.varoteremprojekt.ro/hu>

25. Spanyolország

Spanyolországban információink szerint nincsenek színházi nevelési programok. Az iskolai drámatanítás előadások létrehozására fókuszál, időnként az idegen nyelv oktatásban használnak dramatikus eszközöket vagy hoznak létre előadást. Emellett ismert, és gyakran alkalmazott a fórum színházi forma, ennek bizonyára vannak fiatalok számára vagy közreműködésükkel létrehozott előadások, amelynek vannak interaktív részei.

26. Svédország

A *Learning through Theatre* című könyvben Kari Mjaaland Heggstad számol be arról, hogy az *Umeå Art Centre for Young People* színházi neveléssel kapcsolatos programokat kínál diákok számára. Cziboly Ádám személyes beszámolója alapján a központban egésznapos hétfégi játszóházakat tartanak, ahol a gyerekek beülhetnek csecsemőszínházi előadásra, kézműveskedhetnek, de van lehetőség olyan csoporthoz is csatlakozni, ami pár óra alatt jelmezes „előadást” hoz létre. Azonban kimondottan színházi nevelési programokat nem hoznak létre. Heggstad arról számol be, hogy Svédországban a gyerekeknek szóló színházi előadások nagyon erősen vannak jelen a színházi életben, és a fórum színház jelenti az elsődleges interaktív színházi formát.

27. Szerbia

Nem tudunk rendszeres színházi nevelési programokat létrehozó társulatról, szervezetről Szerbiában. Időnként a színház és nevelés határterületein dolgozó szakembereket tömörítő *CEDEUM* hoz létre olyan programot, amire illik a színházi nevelési programokat meghatározó öt pont, de ezek általában pár alkalmas projektek.

Talán változtat a helyzeten, hogy a hírek szerint Újvidéken hamarosan alkalmazott színházi képzés indul.

CEDEUM <https://www.facebook.com/Cedum.Idea.Drama.Serbia/>

28. Szlovákia

Szlovákiából elsősorban a magyar nyelvű színházi nevelési programokról van információnk. A kassai *Thália Színház* két TIE előadást is tart repertoáron, míg a független *Vekker Műhely*-nek több életkort lefedő gazdag TIE repertoárja van. Mindkét műhelynél fontos szerepet játszik a magyarországi szakemberekkel, szervezetekkel való viszony a programok megalkotásában, egyes esetekben a játszásában is. A komáromi *Jókai Színház* pedig 45 perces feldolgozó foglalkozásokat kínál bizonyos előadásai után.

Szlovák nyelvű színházi nevelési tevékenységről szlovákiai válaszadóink nem tudtak beszámolni.

Ezek a szervezetek a magyar nyelvű terminológiát használják a munkájuk leírására.

Egyes vélemények szerint e szervezetek ki vannak szolgáltatva a kisebbségi kulturális közegnek, aminek nem feltétlenül jelenik meg a térképén a színházi nevelés.

Jókai Színház <http://www.jokai.sk>

Thália Színház <http://www.thaliasinhaz.sk>

Vekker Műhely <http://vekkermuhely.blogspot.hu>

29. Szlovénia

A rendelkezésre álló információk alapján Szlovéniában nincs színházi nevelési program. A nagy hagyománnyal rendelkező bábszínházak közül több is kínál klubot, képzést gyerekeknek, más – többnyire a szociális szférában dolgozó – szervezetek (pl. a Taka Tuka) pedig a gyermekszínjátás és a drámapedagógia eszköztárát alkalmazzák pedagógiai munkájukban.

HIŠA OTROK IN UMETNOSTI <http://www.hisaotrok.si/>

Ljubljana Bábszínház <http://www.lgl.si/en/>

Taka Tuka Egyesület <https://www.takatuka.net/>

30. Törökország

A rendelkezésre álló információk alapján Törökországban nem játszanak színházi nevelési programot. A *Çağdaş Drama Derneği (Kortárs Dráma Egyesület)* a török drámapedagógia legfontosabb képviselői és szakmai fóruma.

Çağdaş Drama Derneği <http://yaraticidrama.org>

Hiányzó adatok

A színházi nevelési programok helyzetéről a következő európai országokból nem sikerült információt szereznünk:

- Ciprus
- Észtország
- Koszovó
- Lettország
- Macedónia
- Montenegró
- Svájc

KITEKINTÉS MESSZEBBRE

A tanulmány elsősorban az európai helyzetre összpontosít, de szeretnénk kitekintést nyújtani más kontinensek helyzetére is a színházi nevelési / színházpedagógiai programok terén. A terjedelmi korlátok miatt szigorúan a teljesség igénye nélkül a távolabbi földrészeket néhány országra kitérve próbáljuk bemutatni.

1. Ázsia

A különböző előadóművészeti és oktatási kultúrák nagyban befolyásolják a színházi neveléshez való viszonyt. A legnépesebb kontinensen csak arra teszünk kísérletet, hogy néhány példával szemléltessük a sokszínűséget a színházi nevelési terén.

Több országban is hoznak létre TIE előadásokat. **Indiában** például a delhi-i *Na-*

tional School of Drama színházi egyetem működtet TIE társulatot, amely nagy létszámú diákközönségeknek játszható, rövid interakciókkal megszakított előadásokkal turnézik. Ez egy állami fenntartású intézmény, ellenben a **kínai Drama Rainbow**-val, ami vállalkozásként működik, és ami óvodás és alsó tagozatos korosztálynak hoz létre TIE előadásokat. A főként dráma klubokat működtető szervezet a szülők kínai oktatási rendszerrel való elégedetlenségéből fakadó hiányérzetére építve kínál kreativitásra, képzeletre és játékra épülő drámapedagógia foglalkozás-sorozatokat. A meglévő infrastruktúrájukra építve hoztak létre több TIE előadást, amit iskolákba turnéztatnak.

Gyakran lehet az ázsiai színházakról szóló szakirodalomban, hivatkozásokban a *theatre in education* kifejezés olyan értelmezésével találkozni, ahol tantárgyi tudás vagy életvitellel kapcsolatos információátadás a célja a TIE-ként meghatározott előadásoknak. Ilyen például a **Fülöp-szigeteken** létrehozott *Hello! Goodbye!* című program, ami a WC-használat fontosságáról szóló zenés darab, amit iskolai oktatásból kiesett gyerekek adnak elő. Az előadás célja egy nagyon konkrét higiéniai edukáció, és a létrehozás során a pedagógiai munka is fontos szerepet játszik abban, hogy ne kallódjanak el a fiatalok.

Színházi előadásokat kiegészítő felkészítő vagy feldolgozó programokkal nem találkozunk, de ebben fontos szerepet játszik az is, hogy kulturálisan más a szerepe a színháznak, mint Európában, és másképp működik a színházi intézményrendszer is.

Számos komplexen dolgozó szervezet található, például az indiai *Bangalore Little Theatre* nagyon sokféle színházi nevelési tevékenységet folytat, a gyermekelőadásoktól az iskolai drámaórákon át a tanárok képzéséig, azonban nincs kimondottan színházi nevelési programja. Értékes tevékenységet folytat Indiában a Velvi, ahol színházzal, többnyire maszkokkal dolgozva próbálnak segíteni autista gyerekeknek, felnőtteknek. Gázában a *Theatre Day* működtet a legzavarosabb időkben is olyan ifjúsági színházi klubokat, amelyben fiatalok hoznak létre és játsszanak előadásokat.

Bangalore Little Theatre <http://bangalorelittletheatre.org/>

Drama Rainbow <http://www.dramarainbow.com/>

National School of Drama <http://nsd.gov.in/delhi/index.php/tie-company/>

Theatre Day <http://www.theatreday.org/>

Velvi <http://www.velvi.org>

2. Afrika

Az alkalmazott színháznak számtalan izgalmas példáját lehet felsorolni Afrikából, azonban a konkrét színházi nevelési programok terén nem annyira széles a paletta. Online keresések során a leggyakrabban olyan színházi nevelési programokkal lehet találkozni, amelyek égető társadalmi problémák, ügyek mentén felvilágosítást vé-

geznek, és az esetükben az interakció leginkább a bevonódást szolgálja. A több országban működő *Act 4 Africa* a komplexebb felvilágosító programok részeként használna olyan előadásokat, amelyekben például eljátszák/megjelenítik¹⁸ a HIV-fertőzés folyamatát. **Sierra Leone**-ban egy UNICEF program keretében létrehozott *Theatre for Development* előadása a családon belüli erőszakról, a gyermekek veréséről szól. A programról készült videó az előadások közegéből is ízelítőt ad (link a leírás végén). A **zambiai Barefeet Theatre**-t utcagyerekekkel hozták létre, és most is elsősorban ilyen közösségnek játszik, és igyekszik elősegíteni, hogy egészségesek maradjanak, jó döntéseket hozzanak. A **dél-afrikai Drama for Life** színház főként playback technikával dolgozik, többnyire hátrányos helyzetű diákoknak játszanak. A *Themba Interactive* éppen az interaktivitást helyezi előtérbe előadásaiban.

Nyilván az intervenciós programoknál a kontextus, a problémák minősége is befolyásolja a színházi nevelési programok tartalmát. Ezzel szemben az alkalmazott színházi projektek inkább szólnak a közösségről, és hosszabb időtartamuk miatt tartalmilag is kifinomultabb eszközökkel tudnak dolgozni.

Act 4 Africa <http://www.act4africa.org>

Barefeet theatre <http://barefeettheatre.org/>

Drama for Life <http://www.dramaforlife.co.za/>

Theater for Development <https://www.youtube.com/watch?v=qNOQ4c1TRM8>

Themba Interactive www.themba.org.za

3. Észak-Amerika

A **kanadai Toronto Young People's Theatre** kínál *companion workshop*-okat, az előadást megelőző vagy azt követő foglalkozást, amit a náluk 'rezidenskedő' alkotók vezetnek. Az ilyen színházi nevelési program mellett más lehetőségeket is kínál a torontói színház a kapcsolódásra diákoknak és pedagógusoknak. Míg a fenti lehetőség 275 kanadai dollárba kerül a csoportnak, addig a *Carousel Players* ingyen kínálja *Playlink* programját már második éve. Az előadás előtt egy 10 perces kérdésfelvető beszélgetést vezet egy alkotó, az előadást követően pedig egy 50 perces foglalkozással dolgozza fel az előadás által felvetett kérdéseket. Az online áttekintés alapján úgy tűnik, hogy talán pont az ilyen színházi nevelési programok a kivételek és általánosabb például, amit a vancouveri *Green Thumb Theatre* kínál a fiataloknak: színészi készségeket fejlesztő drámatábort és színjátszó csoportban való részvétel lehetőségét.

¹⁸ Act 4 Africa videója: https://www.youtube.com/watch?v=IYRA2_I45kg

Az **Egyesült Államokban** nem sikerült kimondottan színházi nevelési programot találnunk, ami persze nem jelenti azt, hogy sehol sincs ilyen. Talán a keresésben a nehézséget a terminológiai különbség is okozza. Itt a *theatre in education* kifejezést ritkán használják, és akkor is az *educational theatre* szinonimájaként. Ez a kifejezés az iskolákban, diákok közreműködésével létrehozott előadásokra utal.

A professzionális színházak által fiataloknak játszott, adott esetben pedagógiai célokat is szem előtt tartó előadásokról *TYA-ként* (*Theatre for Young Audiences*) beszélnek. A *TIOS* (*Theatre in our Schools*) kifejezés alá tartozhatnak diákok által létrehozott vagy professzionális előadások is.

Az **Egyesült Államokban** több szervezet is képviseli ezt a területet, most az *Educational Theatre Association*, az *International Thespian Society* és a legnagyobb szervezet, az *American Alliance for Theatre & Education* (AATE) együttműködve hozta létre a *Theatre in Our Schools* programot, hogy hatékonyabban tudja képviselni a színházi nevelés területét.

Carousel Players <http://carouselplayers.com>

Green Thumb Theatre Company <http://greenthumb.bc.ca>

Theatre in Our Schools Program <https://www.schooltheatre.org>

Toronto Young People's Theatre <http://www.youngpeoplestheatre.ca>

4. Dél-Amerika

Az elnyomottak színházának hazájában, Brazíliában nehéz beazonosítani konkrét színházi nevelési programokat, annak ellenére, hogy rendkívül gazdag hagyománya van a színházra, táncra, zenére épülő oktatási projekteknek. Bizonyára léteznek gyerekeknek, gyerekekkel létrehozott fórum színházi előadások, de ezekről nem található online információ.

Forrásaink arról számolnak be, hogy a jelenlegi megszorítások hatványozottan érintik a művészettel és pedagógiával foglalkozó szervezeteket. A területet a kormányzattal szemben több szervezet külön-külön és együtt is képviseli, ilyen a *ABRACE* (Brazil Előadóművészeti Posztgraduális Képzések és Kutatások Egyesülete), vagy az *Arte na Escola* (Művészet az Iskolában), vagy a 2013-as IDEA kongresszust rendező *ABRA* (Brazil Művészetinevelők Hálózata).

Arte na Escola <http://artenaescola.org.br/>

ABRA-CE <http://portalabrace.org/c2/>

5. Ausztrália

Elsősorban problémás ügyek megoldására koncentráló TIE előadásokat találhatunk, ha az ausztráliai kínálatot online vizsgáljuk. Főleg a bullying, a szexualitás, tisztelet témáját körüljáró előadásokra bukkanunk, például a *Class Act* színház *Bully Busters* (a *Ghostbusters* film címére utalva) és a *Bully Buster Primary* (ugyanaz általános iskolásoknak) előadás címei sugallnak egy meglehetősen direkt és problémamegoldó megközelítést.

A tágabb színházi nevelés területét nézve találunk iskolákban játszó színházi vállalkozást (*Brainstorm Productions*), és sokféle workshopot, klubot kínáló állami színházat (*State Theatre Company, South Australia*), illetve értékes közösségi színházi munkát végző civil szervezetet (*Western Edge Youth Arts*).

Emellett a iskolai tanterv része a dráma és egy jól szervezett egyesület, a *Drama Australia* képviseli az iskolai drámaoktatást, folyóiratával, és szakmai rendezvényekkel segíti a drámatanárokat munkájukat.

Brainstorm Productions <https://www.brainstormproductions.edu.au/>

Class Act Theatre <http://www.classact.com.au/>

Drama Australia <https://www.dramaaustralia.org.au/>

State Theatre Company, South Australia <http://statetheatrecompany.com.au/education-program/>

Western Edge Youth Arts <http://westernedge.org.au>

ELEMZÉS

Fontos leszögezni az elemzés elején, hogy bár reméljük, hogy nem így van, a kutatás korlátozott lehetőségei miatt könnyen lehet, hogy egy-egy ország fontos műhelye vagy akár teljes országok kimaradtak a felsorolásból, mert nem jutott el a tanulmány szerzőjéhez róluk információ.

Áttekintve a nemzetközi helyzetet egy nagyon általános megállapítást tehetünk: az adott ország társadalmi problémái és színházi kultúrája nagyban befolyásolja azt, hogy milyen formák, műfajok vannak jelen. Mélyebb elemzést a vizsgált témákról, alkalmazott módszerekről a közvetlen kontextus ismeretében végezhetne egy kutatás. Azonban a korlátozott lehetőségek mellett is lehet érdemi megfigyeléseket tenni.

Tartalmi oldalról nézve a színházi nevelési programok terén elkülönülnek a probléma centrikus programok, és a színházi formát vizsgáló programok, utóbbira talán a legerősebb példa a német színházpedagógiai működés, míg a TIE-val, fórum színházzal dolgozó szervezeteknél inkább az emberi/társadalmi probléma kerül előtérbe. Ezen belül is egyre elterjedtebbek – talán a projektfinanszírozás miatt kialakuló gazdasági helyzet, vagy a támogató/megbízott nyomása miatt, vagy akár az iskolák igényei miatt is – az ismeretátadásra, morális üzenetek közvetítésére létrehozott programok.

Formai szempontból a színházi nevelési programok között világszerte az előadás-hoz kapcsolódó felkészítő vagy feldolgozó programok a leggyakoribbak. A TIE forma visszaszorulóban van szülőhazájában, és ritkán alkalmazott forma más országokban is, teljesen egyedinek mondható a magyarországi helyzet, ahol nemcsak folyamatosan, nagy előadásszámokat produkálva működnek a nagymúltú TIE társulatok, hanem kőszínházak is létrehoznak TIE repertoárt pár esetben. Egyre elterjedtebb a fiataloknak létrehozott fórum színház, van olyan ország, ahol a színházi nevelési programoknak szinte csak ezzel a formájával találkoztunk.

Bár nem volt lehetőségünk érdemben vizsgálni a programok, színházak finanszírozását, mégis úgy tűnik, hogy általában ez a kulturális vagy civil pályázatok finanszírozásának forrásaira épülő terület. Bár láthatók eltérések abban, hogy a résztvevőknek kell-e fizetniük a programért, de kivételes az olyan eset, ahol üzleti alapon tud működni egy színházi nevelési programokat is létrehozó szervezet, mint például a kínai *Drama Rainbow*.

Az viszont világosan kiderül, hogy a színház nevelés potenciáit rendkívül eltérő módokon használják a világ különböző pontjain. Van, ahol átfogó struktúrák, állami közvetítő szervezetek segítik a terület fejlődését, de ez igazán kevés országról mondható el. Sokkal inkább az elszánt emberek energiája, kreativitása teszi lehetővé, hogy sokszor egymástól elkülönülve fejlődjenek módszertanok, jöjjenek létre izgalmas kísérletek.

Kevés olyan ország van, ahol pontosan meghatározott és egységesen használt **terminológia** van, Németország tűnik kiemelkedő kivételnek. Gyakran találkozunk az angol vagy német terminológia fordításaival, félrefordításaival. A zavart az is okozza, hogy például az angol theatre in education kifejezés teljesen mást fed Angliában, Indiában és az Egyesült Államokban.

Talán a magyarországi terminológiai túlburjánzásnak a sokirányú behatás az egyik oka. Ahogy a különböző módszertanokat adaptálták a magyar körülményekhez, a hozzájuk tartozó kifejezésrendszert is lefordították, ez keveredett a magyar hagyományos színházi nevelési terminológiával.

Átfogó **minőségbiztosítási** rendszert sehol sem találni a világon, van, ahol a pályztatást vagy az állami támogatások odaítélését látják bizonyos fokú minőségbiztosítási rendszerként, míg más helyeken a színházak és az oktatási intézményeket összekötő közvetítő szervezetek segítik a minőségi szakmai munkát.

Stratégiai tervezésről vagy létező stratégiáról szinte alig tudtunk beszámolni, ennek számtalan oka van. Bizonyos országokban túl kevés ahhoz a szervezet, hogy ilyen tevékenységet tudjanak végezni, más helyeken a már meglévő struktúrák széttestek, illetve a politikai, gazdasági helyzet vagy a elméleti/módszertani különbségek miatt nem kívánnak közös stratégiát létrehozni a szervezetek.

A nemzetközi helyzetkép áttekintése alapján egy kicsit tisztábban láthatjuk a **magyarországi színházi nevelés és színházpedagógia** területét. A 2013-as hazai kutatás eredményével összehasonlítva az tisztán látszik, hogy különösen sokféle program és módszertan található Magyarországon, rendkívül gazdag kínálatból válogathatnak pedagógusok, diákok. Emellett egyedülálló az a terminológiai egyeztetés, ami folyik hazánkban, és a stratégiai gondolkodás érdekében történő múltbeli és jelenlegi lépések is kiemelik hazánkat a nemzetközi színházi nevelési terén.

Javaslatok

A színházi és az oktatási intézményeket összekapcsoló közvetítő szervezetek működése több országban elősegíti a kommunikációt a felek között, és a minőségbiztosításban is fontos szerepet tölt be. Ezek a közvetítő szervezetek gyakran képzéseket is kínálnak minden érintett számára. Magyarországon is fontos kérdés a színházi szervezetek és az oktatási intézmények közötti közvetítés, ennek egyik új formája a www.szhazineveles.hu. Érdemes átgondolni, hogy milyen szervezeti háttér segíthetné még a két terület közötti kommunikációt, kapcsolódást; illetve, a területen most is működő szervezetek miként tudnák az egymás közötti kommunikációt hatékonyabbá tenni.

Megszívlelendő példa a színházi szakmai szervezetek összefogása a terület érdekében az Egyesült Államokban.

Bár ezt csak mellékesen érintjük a tanulmányunkban, viszont a kutatás során világossá vált, hogy kevés helyen tud a színházi nevelés üzleti alapon működni, szinte mindenhol államilag/önkormányzatilag támogatott területről van szó. Az is látszik, hogy a pályázható források címkéi erősen hatással vannak arra, hogy milyen tartalmú színházi nevelési programok jönnek létre. Stratégiai fontosságú lehet a színházi nevelésre fordított források elosztásának szakmai szempontokkal történő segítése.

Bár önmagában a magyar nyelvű terminológiai egyeztetés is meglehetősen nagy kihívás, hasznos lenne a megszülető eredményhez angol/német kifejezéseket társítani, hogy ezzel is elősegítsük a nemzetközi kommunikációt.

ÖSSZEFOGLALÓ

Ez a tanulmány a színházi nevelési programok helyzetét próbálta feltérképezni elsősorban az európai országokban, másodsorban más kontinenseken.

A kutatás alapját a rendelkezésre álló szakirodalom mellett egy online kérdőív jelentette, amit 69-en töltöttek ki a világ 35 országából. A válaszadóktól származó információkat további online kutatással ellenőriztük, illetve egészítettük ki.

A tanulmányban 30 európai országról írjuk le, hogy található-e ott színházi nevelési program, valamint milyen terminológiát használnak a színházi nevelés és színházipedagógia területén. Beszámoltunk még arról, hogy van-e minőségbiztosítási rendszer, illetve a terület fejlesztésére, képviselésére stratégia.

Rövid kitekintést nyújtott a tanulmány öt földrész néhány országának helyzetére.

A vállalkozás természetéből adódóan a leírás nem lehetett teljes körű.

IRODALOMJEGYZÉK

- Chris Cooper (Szerk.). (2010). *Változások világa DICE tanári csomag*. Budapest: DICE Konzorcium
- Cziboly Ádám és Bethlenfalvy Ádám. (2013). *Színházi nevelési programok kézikönyve*. Budapest: L'Harmattan
- Jackson, A., & Vine, C. (Szerk.). (2013). *Learning Through Theatre: New Perspectives on Theatre in Education* (Third Edition). London: Routledge
- Vatai Éva (2000). Vatai Éva (2000). Színház és nevelés – néhány intézménymodell frankofón országokból, *DRÁMAPEDAGÓGIAI MAGAZIN*. 2000/k. p. 10-14.
- Wooster, R. (2007). *Contemporary Theatre in Education*. Bristol: Intellect Books
- Wooster, R. (2016). *Theatre in Education in Britain: Origins, Development and Influence*. London: Bloomsbury

1. MELLÉKLET: LEFORDÍTANDÓ NEMZETKÖZI SZAKIRODALOM LISTÁJA

- Boal, A. (2002). *Games for Actors and Non-Actors* (Second Edition). London: Routledge.
- Davis, D. (2014). *Imagining the Real: towards a new theory of drama in education*. Stoke on Trent, UK: Trentham Books
- Gillham, G. (2011). *Six plays for Theatre in Education and youth theatre*. London: Trentham Books
- Hartley, S. J. (2012). *Applied theatre in action - a journey*. Stoke on Trent, UK: Trentham Books
- Hentschel, Ulrike (szerk.) (2016). *Theater lehren. Didaktik probieren*. Strasburg: Schibri-Verlag
- Heathcote, D. (1984). *Collected Writings on Education and Drama*. (L. Johnson & C. O'Neill, Eds.). Evanston: Northwestern University Press
- Jackson, A., & Vine, C. (Szerk.). (2013). *Learning Through Theatre: New Perspectives on Theatre in Education* (Third Edition). London: Routledge
- O'Neill, C. (1995). *Drama Worlds: a framework for process drama*. Portsmouth, NH: Heinemann
- Pinkert, Uta (szerk.) (2016). *Theaterpädagogik am Theater. Kontexte und Konzepte von Theatervermittlung*. Milow: Schibri-Verlag
- Prentki, T., & Preston, S. (2008). *The Applied Theatre Reader*. London: Routledge
- Saxton, J., & Prendergast, M. (Eds.). (2016). *Applied Theatre: International Case Studies and Challenges for Practice* (Second edition). Bristol: Intellect Books
- SCYPT folyóiratszámából egy válogatás
- Wooster, R. (2007). *Contemporary Theatre in Education*. Bristol: Intellect Books
- Wooster, R. (2016). *Theatre in Education in Britain: Origins, Development and Influence*. London: Bloomsbury

2. MELLÉKLET: A KUTATÁSBAN HASZNÁLT KÉRDŐÍV

Dear Colleagues,

As a practitioner in the field of educational theatre I would like to request your help. I am doing a research to map all the different educational forms of theatre with the hope that this will help in developing this field of activity in Hungary. I am doing the research on behalf of InSite Drama, and we believe that an understanding of situations and practices from around the globe will help practitioners in Hungary reflect on their own work and become more professional in the field. This is also a larger national project to develop terminology, quality assurance and strategy in this field.

Filling the questionnaire might take you 5 minutes, or 25, it depends on how much information you can share, I would be grateful for any information you can share and if you are interested I am happy to share back the raw data gathered for further research.

I would be grateful if you sent the questionnaire on to colleagues in different countries in the world who have a wider picture of processes and practices in their country.

We are collecting information on theatre programmes that the following 5 points *together* cover:

- Contains scenes of theatre or dance or puppet performance
- Offers audiences some form of participatory interaction (discussion or workshop) connected to the performance. This could be before, after or in between the performance.
- It is primarily aimed at school-aged audiences.
- The creators have educational aims with the programme.
- The programme can be repeated, it is not a one-off event.

(For *example*: a performance with a preparatory and/or post-show discussion or workshop; TIE programme; participatory theatre performance; interactive theatre performance; forum theatre; interactive classroom theatre etc.)

All further references to educational theatre refer to practices that are covered by these points.

In case you have any queries or question regarding the research, please don't hesitate to get in touch with me.

Adam Bethlenfalvy

Country:

Name:

Profession:

Organisation/position:

Email:

(None of your personal data will be shared in the project publication, or among other participants, we will only use it to enhance further communication and give you feedback about the research.)

1. Do you have programmes that cover all of the five points below together?
 - Contains full or scenes of theatre or dance or puppet performance
 - Offers audiences some form of participatory interaction (discussion or workshop) connected to the performance. This could be before, after or between the performance.
 - It is primarily aimed at school-aged audiences.
 - The creators have some educational aims as well with the programme.
 - The programme can be repeated, it is not a one-off event.
2. Can you give an example of a best practice in the field from your country?
3. What terminology do you use in the field, what do you call the different genres within the field? Please give the original name in your mother tongue and a short description.
4. Is there a general agreement in this terminology nationally or are there different terminologies being used?
5. Can you name a few important organisations operating in your country in the field of educational theatre? Please also give a website link if you know it.
6. Are there any structures for quality assurance in place in the field in your country?
7. Is there a strategy in place for the development or representation of the field in your country? Have there been any attempts for organisations and practitioners to organise themselves?
8. What are the main concerns, problems or questions for organisations, practitioners working in this field in your country?
9. Can you recommend some useful publications in the field?
10. Would you like to receive feedback from this project?

Thank you very much for your help!